



FAKİR BAYKURT'UN ROMANLARINDA YABANCILAŞMA VE AİDİYET SORUNU

Yeliz AKAR*

ÖZET

Varoluşsal süreçte kendi olmanın anlam ve değerini sonlandıran yabancılaşma, bireyin düşünsel yetilerinin yitime uğramasına ve bilinç parçalanmaları yaşamasına neden olur. Yabancılaşma ile kendilik değerlerini kaybeden birey, bu değerlerindeki yok oluşun bir eksiklik olduğunu algılayamaz. Bu bir bakıma yabancılaşma sürecinde başkalarının kabulleri ile yaşama devam eden bireyin, kendine ve yaşama aitliğini tümünden bir hiçliğin içine bırakmasıdır. Yabancılaşma bireyin tüm edinimleri ile psikolojik bir çatışma yaşamasına neden olduğu için, bireye ait her şeyin yok olmasına işaret eder ve güçlü bir aidiyet sorunu yaşatır. Toplumsal gerçekçilik çizgisinin önemli yazarlarından biri olan Fakir Baykurt, yabancılaşma ve aidiyet sorununu sosyolojik ve psikolojik yönüyle romanlarında işler. Yalnızlık, iletişimsizlik, çaresizlik ve güven yitimi içinde olan Baykurt kişileri uyku halinden uyanıklık haline geçemeyerek farkındalık algılarını ortadan kaldırırlar, tüm kaygılarını yitirerek kendi seslerini kaybederler.

Anahtar Kelimeler: Fakir Baykurt, Varoluş, Yabancılaşma, Aidiyet, Kendilik Değerleri.

ALIENATION AND PROBLEMS OF IDENTITY IN FAKİR BAYKURT'S NOVELS

ABSTRACT

Alienation which ends the meaning and value of being oneself in the existential process causes the loss of thinking abilities of individuals and fragmentation of consciousness. An individual who lost his self value cannot comprehend that loss of these values is a deficiency. In a way an individual who keeps on living with others' assumptions, leave his belonging to life and himself completely into nothingness in alienation process. As alienation leads to a psychological conflict among all his experiences, it points to an extinction of everything that belongs to an individual and a serious identity problem. Fakir Baykurt, who is one of the significant writers of social reality, deals with the alienation and identity problem in his novels both socially and psychologically. Baykurt's characters who suffer from solitude, communicative deficiency, despair and loss of trust annihilate their perception of awareness by being unable to pass into alertness from somnolence and they lose their own voices, losing all of their worries.

Key Words: Fakir Baykurt, Existence, Alienation, Identity, Self Values.

* Tunceli Üniversitesi Türk Dili Okutmanı. El-mek: y.akar84@hotmail.com

Giriş

1960 döneminin önemli isimlerinden biri olan Fakir Baykurt roman, hikâye, şiir, masal, gezi kitabı, inceleme vb. eserleriyle olan ile olması gereken arasındaki ayrımı sözle ilişki içine girerek okuyucuya aktarabilen bir yazardır. Yazma eylemi ile yaşamı başkalaştırma amacıyla olan yazar, tüm eserlerinde aklın verilerini gerektiği gibi tanımlayarak bilinçli bir insan ve toplum modeli inşa etmeye çalışır. Baykurt romanlarının temel noktası her yönüyle bireydir, bireyi romanlarında yaşama ve kendine ait tüm değerleri ile yansıtır. Romanlarında birey bir bilinç biçimidir ve yazara göre her birey bu biçimi kendine ait değerlerle bütünlemeli ve kendini olumlanan bir güç ile tamlık olgusuna erişmelidir. Bu güçten yoksun olan herkes, zamanla kendi öyküsünden uzaklaşır, yaşama/ kendine refakat edecek tüm gerçeklik edinimlerini yok ederek yabancılaşmayı ve onun psikolojik bir uzantısı olan aidiyet sorununu yaşamak zorunda kalır.

Fakir Baykurt'un romanlarında yabancılaşma, bireyin bilinç düzeyinde kendilik değerlerine yönelik gerçekleştirdiği bir yok olma özelliği taşır. Bilince karşı bir ilgisizlik algısı olan yabancılaşma, yazarın romanlarında 'kendini bilme' bilgisinden yoksun olan ve kendilik değerlerine yönelik açık sorular sormayan bireylerin yaşadığı çatışmaları yansıtır. Romanlarda bir yoksunluk ve hiçlik belirteci olan yabancılaşma, birey psikolojisinde birtakım parçalanmalara neden olduğu için bireye aidiyet sorunu yaşatır. Aidiyet, "*ait olmak, bir şeyle aranda fiziksel beraberliğin ötesinde bir ilişki kurmaktır.*" (Özher 2009, 43.) Bu ilişkiyi kuramayan ve anlamsız bir varlığa dönüşme tehlikesiyle yüzleşen Baykurt kişilerinin yaşadığı yabancılaşma ve aidiyet sorunu romanlarda bireye ait değerlerin yozlaşan ve yok olan yönlerini ortaya koyması bakımından önemlidir.

"Duisburg Üçlemesi"nin önemli bir halkasını oluşturan "Yüksek Fırınlar" isimli roman, Almanya'daki bir Türk ailesinin sosyo-ekonomik değişim süreci içindeki çözümlüğüne yer verir. Almanya'nın Rur Havza'sında yaşayan işçi sınıfının var olan durumunu Koca İbrahim isimli karakterde simgeleştiren yazar, yabancılaşmanın tinsel dokuyu nasıl parçalayıp yok ettiğini gözler önüne serer. Kendilik değerlerinin yaşamın hangi noktasında yer edinmesi gerektiği konusunda birtakım çelişkiler yaşayan Koca İbrahim, tüm insani hakları yok eden bir toplum ekonomisinin süreç içinde kendini bastırarak koşulları karşısında şaşkın kalır ve metayı en önemli sığınak olarak görür. "*İnsanın bireysel ve sosyal ortamda metalarca kuşatılmışlığı, zaman ve uzam aralığına sıkışan bireyin kendini şeyler dünyasında yitirmesine sebep olur.*" (Şahin 2010, 23.) Bu yitirilmişliği kendinde yaşayan ve her türlü yoz uyarıyı işlemeye hazır olan Koca İbrahim, toplumun maddi koşullanmışlığı tarafından sıkıştırılır. Birey kendini böyle bir noktada konumlandırmaya çalışıyorsa, özgür gelişimine yönelik tüm edinimlerini sonlandırır. Böyle bir süreçte değer zenginliğinin süreklilik göstererek devam etmesi ve büyümesi mümkün değildir.

Yaşama ait tüm eylemlerini yabancı bir düzenin klişe kalıplarına uyduran ve kör bir bakış açısı ile iç içe olan Koca İbrahim'in eylemleri kapalılığa doğru bir yönelim içindedir. Olan ile olması gerekeni kesin bir çizgi ile ayıramayan Koca İbrahim, maddi koşullanmışlık içinde kımıldayamaz, yaşamı ve bilinci kesin bir ezber hükmü içine girer. Böyle bir ortamda ise tüm olumsuzlanan süreçler hızlı bir şekilde yaşanır. Kendilik değerlerini koşullayan Koca İbrahim, varoluşsal anlamda bilincini yeni imkânlarla açma yetisinden yoksun kalır. Bu yoksunluk sonrası kendine ait olandan uzak olan Koca İbrahim'in tüm yetileri eksikliğe uğrar. Hâlbuki her birey, varlık alanına ait pek çok yaşanmışlığı maddi formların etkisine girmeden anlatabilmeyi ve yansıtabilmeyi amaç edinmelidir. Romanda yazar, kendi sesini kaybeden, yaşama ait seçenekleri olmayan ve çoğalamayan insanların fark edilmemiş çaresizliğini Koca İbrahim'de imler. İçinde yaşadığı sosyo-ekonomik sistem, birey özgürleşmesini engellediği ve bireyi sürekli bastırıldığı için; o, yaşamını olumsuzlanan ve bitmeyen bir süreç olarak kabul eder. Yaşamın içinde olamayan ve bütünlüğünü yakalayamayan Koca İbrahim, ekonomik yapının (metanın) ve egemen ideolojinin etkisi ile biçimlendirilir. "*Yaşadığımız çağda insan kendini durmadan metaların peşinde yok oluşa çeker. Her yok oluşa çekiliş, insani özünün çekilmesine neden*

Turkish Studies

olurken, aynı zamanda “tümkiimliksel veri alanının” tahrip edilmesine neden olur.” (Şahin 2007, 386.) Koca İbrahim böyle bir yoz sürece girdiği ve kendini öteleyen bir algı ile bütünleştirdiği için metanın etkisini aşma gücünü kendinde göremez. Çünkü o “güç halindeki varlık” (Emge 2001, 90.) olan metanın dolayımına girer ve içinde yaşadığı toplum, onu kendine ait olanı kurma gücünden alıkoyar. İçinde bulunduğu ortamda bedeni ve ruhu üzerindeki sıkıştırılmışlığı, yok oluşluğu onayarak varoluşsal anlamda bir çöküş yaşar. Bunun en önemli nedeni de modern toplumlarda yaygın olarak beliren ve sosyo-ekonomik bir sürecin getirisi olan kapitalizm olgusudur. Kapitalizmde insanı yok sayan tüm amaçlar körüklenir, tüm eylemler meta etkisi altında kalır. Bütün duygular ve eylemler meta fetişizmi karşısında etkisini ve gücünü yitirir. Metalaşan insan, “dünyayı bilinçsiz bir maddi leş olarak kabul ettiğinden, kaçınılmaz olarak da insanı bilinçsiz maddi dünya cinsinden bir nesne”(Tuğcu 2002, 139.) olarak görür. Romanda da kapitalizm, insani ilişkilerde kendi yasalarını zorla kabul ettiren ve bireyleri nesnelere haline indirgeyen formlar içine terk eder. Toplum ve birey bilincinde psikolojik bir yok oluşa neden olan kapitalizm, Koca İbrahim'in kendi olmayan bakışlarla yaşama devam etmesine neden olur. “Kendisine yabancılaşan insan, kendisini bir fetiş, bir maske veya ürkütücü bir varlık olarak görür.” (Tunalı 1976, 159.) Güçlü birey değerlerinden çürüten maddeselliğe doğru adım adım ilerleyen Koca İbrahim, maddeye bağımlı bu çarpık ilişkiler dünyasında yabancılaşmaya maruz kalarak, yabancı bir toplumu ve onun metasını tüm değerlerin üstünde görür. “Alman demek, sağlamlık demektir. Alman hangi işi çürük yapar ki bu işi de çürük yapsın.” (Y.F., s.90). Değerler bütünlüğünün çöküşü ve zamanla hiçleşmesi ile herkesleşen Koca İbrahim, kendi olma yolunda psikolojik bir uzaklık içindedir. Düşünsel bir yoksunlukla ‘kendi içine çöken’ Koca İbrahim, meta içine sıkışır, daralan bir bilinç ile kendini yok sayarak metanın dünyasından yaşama bakar. Bu bir bakıma bireyin, kendini bırakılmışlık içine terk etmesidir. Bireyi bir nesne olarak gören Alman toplumuna karşı psikolojik bir tanışıklık içinde olan Koca İbrahim, bu toplumu maddi değerlerinin kalkış noktası olarak görür, Alman toplumuna ait tüm değerleri adeta kutsar. Çevresindeki çözümlü bilinçlilik eylemi ile tepki veremeyen Koca İbrahim, kendisine ait olmayan “tüm kimlikleri kesip atma” (Osho 2004, 129.) gücünden yoksun kalır. Koca İbrahim, olmamışlığın refakat ettiği yabancılaşma sürecinde maddeci ben duygusunu tabulaştırarak medüzalaşan bir görünüm kazanır. Psikolojik anlamda bir felakete neden olan bu görünümdeki insanlar, yabancılaşma ve aidiyet bunalımının merkez kişilerini oluştururlar ve kendilik değerlerini yaşam karşısında tüketirler.

“Duisburg Üçleme”sinin bir diğer halkası olarak kabul edilen “Yarım Ekmek” isimli romanda ise yazar, Almanya’daki Türklerin sosyo-ekonomik nedenlerden kaynaklanan sosyo-kültürel açmazlarını, Türkiye’de yaşanan siyasi ve sosyal bunalımlarını, insani olmayan bir biçimde verilen ölüm cezalarını, vb. tüm konuları yabancılaşma ve aidiyet sorunu üzerinden işler. Romanda Kezik Acar, eşi Mustafa öldükten sonra üç çocuğu ile beraber Almanya’nın Duisburg şehrine yerleşir ve yaşlılar yurdunda bulaşıkçı olarak çalışmaya başlar. Kendi olma özgürlüğünü gerçekleştiremeyen Acar, Türkiye’den göç ederek asli kimliğinden uzaklaşır. İçinde bulunduğu toplumla bir yaşantı ortaklığı kuramayan birey, kendine bir çıkış sağlayan ve yeniden kurucu özelliği taşıyan tüm manevi değerleri silerek ‘öteki’ olur. “Ötekileş(tiril)en kişi, bilerek veya bilmeyerek yaşa(tıl)dığı zorunlu süreçte, düşünce ve eylemlerindeki “kendine özgüllüğü” yitirmiş başkaya veya başka’da batmış, kaybolmuş ben’dir. Düşünsel anlamda “şeyleşme” diye de tanımlayabileceğimiz bu durumda kişi, özüyle varlığı arasında aşılmaz engeller yığmış ve çoğu zamanda köleleşmiştir.” (Korkmaz 2004, 20). Şeyleşme gerçeğinin bilincinde yarattığı sarsıntı ile geçmişine ve benliğine ait tüm değerleri kesin bir ret ile silen Kezik Acar, bir tür insani hastalık veya kendini aktaramama olarak niteleyebileceğimiz yabancılaşma algısının esiri olur. Çünkü Acar’ın kendi gerçeğini kurma konusunda yaşadığı belirsizlik ve siliklik şiddetli bilinç sorunlarını beraberinde getirerek parçalanmış bir kişilik ve yaşam yaratır. Geçmişine yönelik değerler, bilinci üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmadığı ve boşluklarla dolu olduğu için onun “eksik olandan eksiksiz olan doğru” (Bumin 2005, 158.) bir yükseliş yaşamasına izin

Turkish Studies

vermez. İçinde bulunduğu toplum, (Almanya) kendi varlık alanına sunduğu tüm referansları şeyleştirdiği için Kezik Acar, asıl yaşamı tümüyle reddeder. Artık, tek arzusu kendine ve çocuklarına maddi imkânları sunan bir yaşam biçiminin ve toplumun imkânlılığıdır. Bu imkânlılığı Alman toplumu ile bulduğu zanneden ve ciddi bir yanılsama içinde olan Kezik Acar, “*temel körleşme*” (Korkmaz 2004, 168.) algısı ile yüzünü yaşama dönemez ve aidiyet şaşkınlığı yaşar. Değerler bütünlüğüne öylesine yabancılaşmıştır ki Türkiye’de defnedilen eşinin kemiklerini Almanya’ya götürüp orada defnetmek ister. Onun bu hali yaşamındaki değişim şokuna olumlanan bir eylemle cevap veremediğini gösterir. Bilincin düşünsel gücünü yitiren Kezik Acar ve çocukları; yadsıma kimliğine bürünerek, görmek istedikleri yüzleri ve şekli toplumda bulamadıkları için “yokkişi” olarak kendine ve topluma yabancılaşırlar.

“Duisburg Üçlemesi” olarak adlandırılan ve bu üçlemenin en önemli halkasını oluşturan “Koca Ren” isimli roman ise yabancılaşma ve aidiyet sorununun farklı bir yönünü yansıtır. Romanda 11 yaşında yurdundan uzak kalan, değerler bütünlüğü ihlal edilen bir çocuğun adım adım yok oluşunda duyduğu çaresizliği anlatan yazar, kendisine verilmiş olan ile bütünleşemeyen Adem’in hiçlik bunaltısını tüm yönleriyle ortaya koyar. Kendilik değerleri yabancı bir toplum tarafından onaylanmayan Adem’in yurtsuzluğu, içinde bulunduğu toplumun sosyo-kültürel ilişkilerinin yozlaştığını, ben ve onun bir bütün olarak biz olma duygusunu yansıtmadığını açıkça imler. Adem, yabancılaşma akışının ürpertici bunaltısıyla karşı karşıya bırakılır ve onun bilinci ihlal edilir. Çünkü Adem, insani ilişkilerin gayri modern bir hal aldığı bir ortamda en derin yalnızlığı yaşar.

Adem, kendini itiraf edemeyen ve varoluşsal anlamda evrene doğuşunu onaylayamayan/onaylatılmayan yok biridir; yalnızlık ve iletişimsizlikten kaynaklanan bir yabancılaşma ve aidiyet sorunu yaşar. Yurdundan uzak kalması ve geçmişine ait tüm izlerin belirsizleşmesi nedeniyle zamanla mutsuz bir insan haline dönüşür. Yaşadığı olaylar sonucunda kendi olma gücünü yitiren Adem, tek düze bir algının yığılan söyleyicisi haline gelir. Bilinci; kendini, toplumu ve değerler bütününlüğünü anlama ve bilme kabiliyetinden uzak kalır. İçinde bulunduğu mekân, kendini konumlandırmaya yönelik tüm reformları reddeder; o, birey olarak kalma istemini sonlandırarak sıradan insana doğru bir düşünüş yaşamak zorunda kalır. Psikolojik bir sıçrama yaşayamayan ve biz olma duygusundan uzak kalan Adem, kendini özgürleştiremez; çünkü o, kendilik çağrısı ile iletişim kurduğu noktayı tamamıyla iptal eder. “*Bireyleşme yolunda başat bir değer olarak kabul edilen ve bireyin kendisiyle olduğu kadar yaşamla da yüzleşmesini sağlayan kendiliğe çağrı, varoluşsal farkındalık sağlama boyutu ve uyarıcı/ uyandırıcı işleviyle, tinsel seslenişler bütünüdür.*” (Deveci 2008, 78.) Yabancılaşma, sadece Adem’in kendini tamamlama konusunda yetersiz olmasından kaynaklanan bireysel bir durum değildir, toplumun üzerinde kurmuş olduğu baskı Adem’in yaşama olumsuzlanan bir karşı duruş ile devam etmesine neden olur. Onun içinde bulunduğu mekân, yaşayanlarını birey perspektifinde konumlandıramaz, bireyin tüm yetkesini silerek psikolojik anlamda çıkışı olmayan insan yaratır. Adem’in yaşadığı psikolojik travmaların yanı sıra; Alman okulundaki olumsuzlanan bireysel tutumlar, Adem’in bu düzen altında giderek yabancı biri haline dönüşmesine neden olur. Onu tümleyen tüm referanslar toplum tarafından zedelendiği için o, tutunamaz ve “*buradalık duygusunu kesinleyen bedeniyle ruhunu bütünleyemediği için kendini boşlukta hisseder.*” (Özher 2009, 69.) Toplumun içinde geliştirdiği kurullarla varlığını devam ettiremeyen Adem, yaşamda tekbaşınalık duygusu içine girerek derin bir yalnızlık duygusuna mahkum olur. Kendini aktaramayan ve toplum ile ortak bir yaşantı alanı kuramayan Adem, toplumu eylemlerine yönelik bir tehdit bütünlüğü olarak görse de tüm verilmişlikleri kendine yapıştırmak zorunda kalır. “*Adem babasından önce itiyor bavulunu, çantaları hem de düşünüyor: Ne olurdu şimdi bu uçakla ben gitsem? Çok değil bir ay kadar kalkıp ninemle, dedemle görüşüp geri gelsem. Ne yararı var bana bu okulun? Çatisının altında kim beni seviyor? Müdür Fau Wolf, öğretmen Flau Flatte, Türk öğretmeni Henry Toprak; gitsemde gelmesem diye sevinirler! Yokluğum hepsinin canına minnet! Bir Melaine var sınıfta: Sidikli der bana.*” (K.R., s.15).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

'Çatısının altında kim beni seviyor?' sözleri ile belirginleşen çaresizlik, yalnızlık duygusuna işaret eder. Yabancı bir düzen, Adem'i nesnel koşullar içinde çevrelerken onun edinimlerini yadsır, onu ait olamadığı bir düzene mecbur eder. Yabancı bir toplumsal algının kimliği yok eden sorgulamasına maruz bırakılan Adem, kendi seçimlerini yapma özgürlüğünden uzak kalır. Bireyi asli değerlerinden uzaklaştırarak yabancılaşma yaratmayı amaçlayan toplum, Adem'in tüm manevi değerlerini zedeler. Manevi değerler, yabancılaşma sürecinde olan bireyin tamlık duygusuna ulaşmasını sağlarken bunun ile birey arasına kesin bir mesafe koyan yabancı bir toplum, bireyin tüm edinimlerini engelleyerek onu yok eder. Aslında hiçbir toplum bireyi herhangi bir baskının otoritesine mahkûm etmemelidir. Her toplum, ortak amaçlar doğrultusunda yaşamını devam ettirebilen, zamana ve mekâna oturabilen bireyler oluşturmalıdır.

"Sonunda Melaine kâğıdı verdi; bana dilini çıkarıyor. "Bana sana bakıp yazdım" dedi Melaine. "Ama senden daha yüksek alacağım. Bu siyah saç ve bu lisan sende oldukça boşuna uğraşma. Saçlarını sarıya boyatarsan, lisanını değiştirirsen belki sana 3 verir. Eğer ben Adem olarak sesimi çıkarırsam ağlayacak, öğretilimden dikilip beni azarlayacak." (K.R., s.34). Kendilik değerleri adeta alaya alınan Adem'in manevi değerlerini yok etmek ve bir öteki yaratmak için Alman toplumu onu sorgular. Bu sorgulamalar karşısında bir tereddüt durumu yaşadığı, yaşama dair hayır'ı ve evet'i toplum tarafından yok sayıldığı için Adem, kendini konumlandırmasına yardımcı olan tüm nedensellikleri yitirir. Bu yitim onun aidiyet bilincinin boşlukta asılı kalmasına neden olur; aidiyet bilinci "insan ile onu kuşatan çevresi arasındaki otantik bir açılım" (Korkmaz 2004, 34.) iken Adem'deki aidiyet bilinci giderek açıklanamayan ve bireyselliği silen bir hal alır. Psikolojik bir tamlık algısı olan aidiyet bilinci yitime uğradığı an, toplumsal yapı ile birey arasında bir ayrışma başlar; yalnızlaşan ve güven yitimine uğrayan bireylerin düşünsel eylemleri ciddi bir çöküş süreci ile karşı karşıya gelir.

"Yılanların Öcü" adlı romanda ise yabancılaşma, maddi değerleri önceleyen insanın çöküşünü anlatması bakımından önemlidir. Devletin bünyesinde sindirilen ve kendi hakkında genel bir bilgisizliğe sahip olan Karataş köyü muhtarı, tartışma kabul etmeyen siyasi yetkenin çıkarıcı ve yoz seçimlerinin etkisi altında çürüyen, tümlenemeyen biridir. Yönetici grubun baskıcı yapısını ve olumlanan eylemlerden beslenemeyen yoz bilincini kendinde simgeleştiren muhtar, bireysel/toplumsal çıkmazın irite olmuş bir parçasıdır. Toplumu biçimsiz bir topluluk, bir sürü, bir leş yığını olarak tanımlayan muhtar, "Başta Kara Bayram, sonra Irazca! Sonra gelini Haçça! Geldim geçiverdim Agali düzrüüsü! Hem de hanesi halkı. Bunların ay hakkı elinden alınacak! Hükümetin kolunda olmayan düzrülerin ne işi var, seçimde, sandıkta. Bizim reis akıllı. Şimdiden yel gelecek delikleri tıkmak istiyor. Hem canım bunların verdiği oydan ne olacak. Cahil hepsi. Diyeceksin ki sen de cahilsin. Evet cahilim ama aklım var. Hökümeti destekliyorum. Amerikalılardan yana demokratçılık yapıyorum. Bunlar öyle mi? Aykırı pezevenkler hepsi de! Bu sebepten motor alıp köyün her yerinde pat pat dolaşıyorum avrat! Hökümetin bankasında kredim yükseliyor." (Y.Ö., s. 83) sözleri ile yaşam ve kendilik değerlerini maddeci bir bakışla değerlendirme yanılığısına düşerek, özünü yaratan anlamı hiçlediğini gösterir. Muhtar, maddeye sıkışarak ve kendini bilme yetisinden uzak kalarak öteki konumuna düşen biridir. Her yönüyle metanın egemen dünyasına girebilmek için yol almaya çalıştığı mücadelede tüm benliğini yitirir. Yaşamını başkalarına ait olan ile sürdüren muhtarın bu hali, kimliğini 'öteki'nin beklentilerine ve arzularına mahkûm ettiğini gösterir. Verilmişliklere karşı hayır'ı veya evet'i olmayan muhtar, olması gereken kendiliğini yok eder. Kendi olup onun için mücadele etmektense, baskın bir otoritenin parçası olup yaşama daha sıradan bir tercih ile devam etmek ister. Meta merkezli yabancılaşma algısı, bilincin ben olma duygusunu ortadan kaldırdığı için muhtar, birey olmanın getirisi olan tüm özellikleri dışarıda bırakır. Metaya karşı aşırı bağımlılık tüm insani edinimleri sonlandırır, akli yok eder. "Akıl doğayı egemenlik altına almayı sağlayan" (Buhr-Schroder-Barck 2006, 83.) bir güç iken kişinin kendini bundan soyutlaması 'kendi içine çökmesine' neden olur. Her birey kendi gerçekliğini yaratma konusunda tam bir yetiye sahip iken metaya karşı giderek artan

Turkish Studies

sapkın istek, tek düze insanlar yaratır. Meta ile sapkınlık derecesine varan ilişkiyi yazar, romanda muhtar karakterinin yanı sıra üst sınıf ile işler. Romanda üst sınıf; güç ilişkilerini artırmak, akıl yetkesini ortadan kaldırmak için çeşitli araçlar kullanır. Bireyleri görmezden gelen, keşfetme ve kendisine ait olmayanı reddetme gücünden yoksun bırakan üst sınıf, romanda tümünden bir yabancılaşmayı simgeler. Bu yabancılaşmanın öznelendirildiği kişi ise romanda yer edinen Karataş köyünün muhtarıdır.

“Kara Ahmet Destanı” isimli romanda ise siyasi yetke ve toplum tarafından bastırılan Kara Bayram isimli karakterin çözülüşüne yer verilir. Romanda toplumsal zemin içinde bireylerin eylemlerini belirleyen egemen yapı, ideolojidir. Karmaşık bir toplum düzeni içinde yer edinen ve bilincine ait tüm olanakları yitiren Kara Bayram, kendine yabancı olan bir seçim yapar. “*İnsanın geçmişinde yaptığı seçimler büyük ölçüde nasıl bir gelecek seçtiğini, bu gelecekteki seçimlerini yansıtan bir varoluş aynası gibidir.*” (Ulaş 2002, 1249-1250). Bu varoluş aynasını bilinçli edinimlerle tümleyemeyen Bayram, varlık alanını başkası referanslı olma algısı üzerine kurar. Bu bir bakıma bireyin ben olmanın dışında kalması kendini yaşamın sınırları dışına itmesidir. Bu şekilde şekillenen toplumsal yapının bizi içine çektiği sosyal yaşam, kendi olma özgürlüğünden zamanla bizi uzaklaştırır ve kemikleşen bu yabancı yapı bireyin tüm manevi referanslarının yok olmasına neden olur. Romanda bir çıkmaz içinde olan Kara Bayram, çalıştığı hastaneden atılmamak için başkasına ait olan bir kimlik giymeye çalışır. Tüm insani süreçleri reddeden ve dışarıdan beslenen bir bilince ve yaşama kendini mecbur eder. Hâlbuki yaşamdaki “*en önemli mesaj, insanın kendisidir.*” (Cüceloğlu 2001, 177.) Bu mesajı yok sayan Bayram, yoz düzende ötekilerin benliği üzerinde kurduğu hegemonyayı bütünüyle hissederek tüm koşullanmışlığı onar. Bu nedenle kendi olma gerçekliğini eylemleştiremez, yaşamdaki tüm olumsuzluklara karşı olumsuz bir duruş sergiler. Kendi rutini içinde sıkışır ve yaşamı aralıklarda devam eder. Başkasının yarattığı baskıyı ailesine de uygulayan Kara Bayram, yitirilmişlikler sonrası kendini var edemez. Kökleşen bir yabancılaşma duygusuyla ben’ ini sarmalayan o, hiçbir düğümü çözememiş olmanın getirdiği bunaltı ile ötekinin söyleyicisi haline gelir. Kendilik değerlerini dışavurum konusunda başarısız olan Kara Bayram, içinde bulunduğu ortamda “ben bilinci” ile oturamaz. “*Ben bir yüceliktir, verilerin ve duyuların birikimi ve yoğunlaşmasıdır.*” (Jung 1997, 70.) Bu yoğunlaşma ile bir içsellik oluşturamayan Kara Bayram, hiçbir yere ait olmamayı temsil eder.

“Tırpan” isimli romanda ise, tüm verilmişliklere karşı bir başkaldırı ile kendini tümleyen ve romanın başkişisi olan Dürü isimli genç bir kıza yer verilir. Genç kızların yaşlı ve zengin adamlara birkaç altın akçe karşılığı verildiği Gökçimen Köy’ünde Dürü, 50 yaşındaki köyün ağası olan Kabak Musdu tarafından istenilir ve Kabak Musdu elinde bulundurduğu mal varlığı sayesinde Dürü ile evleneceği yanılığına kapılır. Dürü kendisinin 50 yaşındaki bir adama istemi dışında verileceğini öğrenince ilk önce köyün kaderini paylaşan diğer kızlar gibi kendini asmayı düşünür. Çünkü onun eylemlerine ait nedenleri başta babası olmak üzere toplum tarafından anlaşılma ve açıklama uygun değildir. Karmaşık toplum değerleri ile iğreti bir biçimde yaşamaya zorlandığı mekân, tüm eylemlerini yok sayar. Hâlbuki itilmişliğin kesin hükmü ile toplum tarafından sindirilmeye çalışılan Dürü, baskının şekillendiremeyeceği biridir. O, “kendin ol” çağrısını duyumsar ve varlık alanını anlamlandırabilmesi için topluma değil, bilincine ve kendine inanarak yitikler sınıfının edilgen bir söyleyicisi olmaktan uzaklaşır, çünkü “*sessizliğin arkasında gizlenen bilinç, çevresindeki etik çözülüşün farkındadır.*” (Eliuz 2004, 82.)

Dürü’ye zıt bir kişilik ile gözlemleyebileceğimiz ve kendine ait tüm edinimleri yabancılaşarak yok eden Kabak Musdu, metanın gücüne kendini mahkûm eden biridir. Onun asıl trajik yönü bilinçaltında insani duyarlılığı barındırmaması ve psikolojik anlamda bir yitimine uğrayarak yabancılaşan bu yönünü kutsamasıdır. Kabak Musdu, yaşam algısında kendini birey-toplum düzeninin en üstüne koyup, diğer bireyleri en alta indirgeyerek tüm değerleri yok sayar. Meta merkezli bir bilinçsizlikle tüm köyü etki altına almaya çalışan Kabak Musdu, büyük bir yanılığa içindedir; çünkü

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

hiçbir birey, kurallarla, baskılarla, sıkıştırılmışlıklarla algılanabilecek veya açılmanabilecek bir varlık değildir. Bu gerçeği yok sayan Kabak Musdu, ben olmaya dair hiçbir iz taşımazken, hiç olmaya ilişkin güçlü izler taşır; çünkü o parayı efendisi yapmış yitik bir ötekidir. Kimliği modern dünyanın maddi temelli yoz yaşam algısı -meta- tarafından esir alınır ve o, “*ihirasların tetiklediği sonsuz bir egoizmle kendisi dışındaki tüm varoluş kaynaklarına acımasızca saldırır.*” (Korkmaz 2004, 182.) Bilinç verilerini dışarıda bırakır ve metanın eğreti bir parçası haline gelerek, hem yaşama hem de kendine ait olmadığını adeta onar.

Sonuç olarak; İçsel bir daralma ve parçalanma olarak niteleyeceğimiz yabancılaşma, Fakir Baykurt'un romanlarında manevi yitimlere neden olduğu için bireyin tüm kalkış noktalarını ötelere ve kendinin bir devamı olan aidiyet sorununu beraberinde getirir. Kendi bilincindeki nedensellikleri göremeyen, anlama, bilme ve anlamlandırabilme yeteneklerinden uzak olan Baykurt kişileri, yabancılaşma ve aidiyet sorununu birey-toplum kaynaklı yaşar. Bireyin öteki veya toplum ile itilmesi, yabancılaşmanın temel sürecini başlatır. Birey özgür iradesiyle işlev kazanan bir bilince sahip iken, toplumun kendilik değerlerimizi nasıl algıladığımızı belirleyen ve bize ait izleri belirginleştiren bir mekân olması gerekir. Fakir Baykurt'a göre bireysel bilincin toplumsal bilinç içinde hareketlilik kazanarak bir yer edinmesi gerekir. Toplum, bireyini ortak bir yaşantı alanında etken bir varlık olarak konumlandırılmalıdır, aksi takdirde söylemleri kendine/topluma açık olmayan içsel bir konuşmanın öznesi olan ve pasifize edilen insanlar yaratır.

KAYNAKÇA

- BAYKURT Fakir, Kara Ahmet Destanı, Literatür Yay., İstanbul 2006.
- BAYKURT Fakir, Koca Ren, Literatür Yay., İstanbul 2008.
- BAYKURT Fakir, Tırpan, Literatür Yay., İstanbul, 2010.
- BAYKURT Fakir, Yarım Ekmek, Literatür Yay., İstanbul 2011.
- BAYKURT Fakir, Yılanların Öcü, Literatür Yay., İstanbul 2011.
- BAYKURT Fakir, Yüksek Fırınlar, Literatür Yay., İstanbul 2008.
- BUHR M., SCHRODER W. ve BARCK K., Aydınlanma Felsefesi, Çev.:Veysel Atayman, Yenihayat Yay., İstanbul 2006.
- BUMİN Tulin, Hegel (Bilinç Problemi, Köle-Efendi Diyalektiği, Praksis Felsefesi) Yapı Kredi, Yay., İstanbul 2010.
- CÜCELOĞLU Doğan, Savaşçı, Remzi Kitabevi, İstanbul 2001.
- DEVECİ Mutlu, “Ferit Edgü’ nün Öykülerinde Kendiliğe Çağrı ve Uyanış İzleği”, Erdem, S:51 (2008), s.78-89.
- DEVECİ Mutlu, “ Ferit Edgü’nün ‘Beklenmeyen Konuk’ Adlı Öyküsü Üzerine Bir İnceleme”, Türkoloji Dergisi, S:16 (2003), s.181-192.
- ELİUZ Ülkü, Orhan Kemal’in Romanlarında Yapı ve İzlek, Yüklemsiz öykü Yay., Ankara 2009.
- EMGE C. A., Hegel Mantığı ve Çağımız, Çev.:Kemal Bahadır, İlya Yay., İzmir 2001.
- GASSET Ortega, İnsan ve Herkes, Çev.: Neyriye Güllüoğlu, Ayrıntı Yay., İstanbul 1995.

- JUNG Carl Gustav, Bilinç ve Bilinçaltının İşlevi, Çev.:Engin Büyükinâl, Say Yay., İstanbul 1997.
- KORKMAZ Ramazan, “Küçürek Öykü (Short Short Story) Türü ve Örnek Bir Öykü Çözümlemesi, Ferit Edgü'nün Öç'ü”, Adam Öykü, S: 49: (2003), s.25-30.
- KORKMAZ Ramazan, Aytomatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri, Grafiker, Yay., Ankara 2008.
- KORKMAZ Ramazan, “Yurtsuzluk İtkisi ve Anayurt Oteli”, İlmi Araştırmalar, S:20, (2005) s.139-148.
- KORKMAZ Ramazan, Aytomatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri, Türksoy, Yay., Ankara 2004.
- KORKMAZ Ramazan, Sabahattin Ali İnsan-Eser, Yapı Kredi Yay., İstanbul 1997.
- LE Bon Gustav, Kitleler Psikolojisi, Timaş Yay. İstanbul 1979.
- OSHO, Farkındalık, Çev.:Sangeet, Ganj Yay., İstanbul 2004.
- ÖZHER Sema, Romancı Yönüyle Atilla İlhan, Akçağ Yay., Ankara 2009.
- SARTE Jean Paul, Varoluşçuluk, Çev.:Asım Bezirci, Say Yay., İstanbul 1985.
- SARTE Jean Paul, Yabancı'nın Açıklaması ve Başka Denemeler, Çev.: Asım Bezirci, Say Yay., İstanbul 2001.
- ŞAHİN Veysel, “Oğuz Atay'ın Anlatılarında Ben, Öteki ve Benlik”,Türk Dili, S:657, (2010) s.23-30.
- ŞAHİN Veysel, “Tahsin Yücel'in “Kumru İle Kumru” Romanında Metanın Tabulaşması”, Journal of New World Sciences Academy, S:4, (2007), s.386-397.
- TUGCU Tuncar, Yabancılaşma Problemi, Alesta Yay., Ankara 2002.
- TUNALI İsmail, Marksist Estetik, Altın Kitaplar Yay., İstanbul 1976.
- ULAŞ Sarp Erk, Felsefe Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yay., Ankara 2002